

‘Stomp niet af, stomp terug’ de theaterkritiek van Wim Van Gansbeke

Wouter Hillaert

‘Het leven is dus toch niet altijd lijden voor uw recensent’. Met die bijna existentiële boutade, weliswaar verlicht door een gezonde ironie, besloot Wim Van Gansbeke op 6 mei 1977 zijn positieve bespreking van de laatste KVS-productie van dat seizoen, een encensering door Hugo Van den Berghe van het stuk *I never sang for my father* van Robert Andersen. Het moet ergens tegen tien zijn geweest, en een vrijdag: de vaste dag van *Happening*, Van Gansbeke's wekelijkse programma op Omroep Brabant, BRT 2. Recenseren deed hij al een paar jaar, maar dit was zijn eerste seizoen met een eigen kanaal voor zijn heel eigen stem. Tot mei 1987 zou hij elke vrijdagochtend twee uur lang een trouw luisteraarspubliek voorzien van theater- en andere recensies, afgewisseld met interviews, aankondigingen en plaatjes. *Happening* vestigde zijn naam als criticus, voor velen de laatste die we in Vlaanderen gehad hebben, misschien op zijn radiocollega Pol Arias na.

Waar die klinkende naam precies op stoelt, laat zich lezen in bovenstaande quote. Wim Van Gansbeke stond vooral bekend als de exemplarische ‘gevreemde criticus’: scherp en soms zelfs sarcastisch in zijn veroordelingen van middelmatigheid, kunstmatig spel, ondoordachte regies, doorslagjes van stukken. Betitelingen van zijn persona – hij heeft er bij leven minstens zoveel gekregen als hij er zelf aan theatermakers heeft uitgedeeld – insinueren niets minder dan oorlogszucht: ‘de theaterkritische zeis van Omroep Brabant’, ‘de schrik van cabotinerend Vlaanderen’, ‘theaterhakkijl van dienst’, ‘de scherpschutter’, ‘een ratelend machinegeweer met kogels die niets overeind laten’... Het is zoals Van Gansbeke het later zelf zou formuleren in zijn afscheidsspeech op het Theaterfestival van 1994, na vijf jaar recenseren voor *De Morgen*: ‘Het kwaad dat deze lieden (*recensenten*) doen, leeft na hen voort. Het goede valt meestal nog voor hun gebeente aan de vergetelheid ten prooi.’

Voor Van Gansbeke is het tegendeel gebleken. Terwijl hijzelf in 2000 emigreerde naar de rust van een leegstaand station in Mauzac aan de Dordogne, werd in Vlaanderen de mythe van een ‘God in Frankrijk’ geboren. Niet het goede, wel het kwade verbleekte. Het leven is dus toch niet altijd lijden voor de recensent: geen gesprek over theaterkritiek of het magische woord ‘Wim’ viel binnen de eerste vijf zinnen. Niet gespeend van enige nostalgie, veelal. ‘In de tijd van Van Gansbeke’ werd de vaste prelude voor elke rede over modelkritiek. Dat ‘s mans goed verstopte bescheidenheid zich altijd tegen die laudatio's verzet heeft, mocht niet baten. Bij zijn overlijden op 16 februari 2008 werd hij in de kolommen van kranten en tijdschriften ten grave gedragen als hét icoon van de Vlaamse theaterkritiek. *De Morgen* schreef, met de dood van Hugo Claus enige tijd later, over ‘het einde van de vaders’.

Mythes vallen te duchten. Willen ze geen hol gerucht worden, dienen ze af en toe ververst, geactualiseerd, herlezen. Wat het *werk* van Wim Van Gansbeke betreft, los van zijn persoon, zijn we niet onaardig bedeed. Het tekstmateriaal dat hij over ons nationale en internationale theater heeft nagelaten, telt ruwweg 750 uitgetypte radio- en 500 krantenrecensies, 1000 aankondigingen, interviews en nieuwsartikels uit *De Morgen*, 25 tijdschriftartikels (vooral uit *Etcetera*) en 50 beschouwende teksten of gesprekken over theaterkritiek. Samen al gauw een serieuze halve meter aan theaterbeschouwing, hoofdzakelijk bijeengepend tussen 1976 en 1994 (niet opgenomen in deze publicatie zijn de radiorecensies van voor 1976 en die uit de Studio Brussel-periode over de seizoenen 1987-88 en 1988-89, die Van Gansbeke ook zelf niet gearcheveerd heeft). Het auditieve materiaal daarentegen is bedroevend schaars. Van de recensies uit *Happening* zijn maar een paar toevallige opnames bewaard gebleven. Ook de geschiedenis maakt zo haar fouten. Daar beginnen mythes meestal.

Terugbladerend door de pure recensies, de kroongetuigen of *landmarks* van het geleden leven van een criticus, opent zich bij Van Gansbeke een rijk landschap. Je volgt niet alleen een paar dwingende karrensporen waar zijn pen steeds weer doortrok, die hij steeds verder uitsleet. Je stoot ook op nieuwsgierige zijpaadjes door vergeten struikgewas. Je kan er het

eigen zoeken van de gids nog bijna ruiken. Je passeert stijlbloempjes en stevige grensposten, opgetrokken schuttingen en slimme doorsteekjes. En aan de horizon van dat landschap krijg je niet alleen een panoramisch zicht op de fameuze ontwikkelingen die het Vlaamse theater getekend hebben in twee beslissende decennia, maar dringt zich toch ook enige nuancering op bij die mythische herinnering aan scherpschutter annex struikrover Van Gansbeke. Wees gerust. Hij was, hoewel behept met bijzondere kwaliteiten, ook 'maar' een kind van zijn tijd.